

УДК 657.37:334.735

С. А. Кошкарів, к.е.н., доцент,
Чернівецький кооперативний економіко-правовий коледж,
м. Чернівці

ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ У БАГАТОРІВНЕВИХ КООПЕРАТИВНИХ СИСТЕМАХ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація

Стаття присвячена дослідженню та вирішенню актуальних методичних, організаційних і практичних завдань аналізу діяльності споживчої кооперації України. Угода про асоціацію між Україною та ЄС зобов'язує Україну до євроконвергенції.

Європейський Союз має кращий досвід ефективної системи здійснення аналізу. Цей досвід дуже важливий для споживчої кооперації України для реформування управління та інформаційної системи як основних компонентів її ефективного управління та успішного здійснення аналізу. Пропонується розпочати реформування з впровадження організаційно-правових змін і принципів міжнародного аналізу.

Ключові слова: європейська інтеграція, реформування споживчої кооперації, кооперативний аналіз, міжнародні стандарти управління, інформаційні ресурси, управління, організація, методика, інформаційне забезпечення, контролінг.

С. А. Кошкарів, к.э.н., доцент,
Черновицкий кооперативный экономико-правовой колледж,
г. Черновцы

ОСНОВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ВО МНОГОУРОВНЕВОЙ КООПЕРАТИВНОЙ СИСТЕМЕ В УСЛОВИЯХ ЭВРОИНТЕГРАЦИИ

Аннотация

Статья посвящена исследованию и решению актуальных методических, организационных и практических задач анализа деятельности потребительской кооперации Украины. Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС обязывает Украину к евроконвергенции.

Европейский Союз имеет лучшую практику эффективной системы ведения анализа. Этот опыт очень важен для потребительской кооперации Украины для реформирования управления и информационной системы в качестве основных компонентов ее эффективного управления и успешного осуществления анализа. Предлагается начать реформирование с внедрения организационно-правовых изменений и принципов международного анализа.

Ключевые слова: европейская интеграция, реформирование потребительской кооперации, кооперативный анализ, международные стандарты управления, информационные ресурсы, управление, организация, методика, информационное обеспечение, контроллинг.

Постановка проблеми. Споживча кооперація України з її більш ніж півторастолітньою історією є активним учасником у вирішенні економічних, соціальних та інших проблем українського села на демократичних самоврядних принципах. Діяльність у конкурентному середовищі, напрями

вектору розвитку споживчої кооперації України, члена Міжнародного кооперативного альянсу (ICA), європейських кооперативних об'єднань (Euro COOP, Cooperatives Europe) та інших, спрямовані на запровадження кращого досвіду корпоративного управління кооперативів розвинутих країн Західної Європи та Північної Америки, складовою якого є інтелектуальний економічний аналіз як ефективний нематеріальний ресурс бізнесового успіху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципові положення теорії економічного аналізу розроблялись М. І. Туган-Барановським, теоретичні засади системного аналізу – В. І. Вернадським, О. О. Богдановим. Методикам комплексного аналізу господарської діяльності присвячені роботи українських вчених І. І. Каракоза, Є. В. Мниха, В. І. Самборського, М. І. Яцківа, В. М. Івахненко, Б. В. Гриніва, А. М. Волошина, О. Р. Кміцікевич, С. І. Шкарабана і вчених його кафедри економічного аналізу. Методологію та організацію економічного аналізу розвивали науковці з обліку М. Г. Чумаченко, А. М. Кузьмінський, В. В. Сопко, З. В. Гуцайлюк, М. В. Кужельний, В. О. Шевчук, В. І. Бачинський, П. О. Куцик, С. Ф. Голов, Ф. Ф. Бутинець та інші. Проблеми керування складними системами розглядали вчені: В. М. Глушков, В. С. Михалевич, І. В. Сергієнко, А. В. Анісімов, О. Летичевський, Б. М. Пшеничний, А. В. Катренко та інші.

Невирішені раніше проблеми, постановка завдання. Завдання підвищення ефективності, удосконалення діяльності підприємств та організацій споживчої кооперації в умовах членства в СОТ, євроінтеграції, перетворення інформації та знань на один з основних інноваційних ресурсів і домінуючу форму розвитку закономірно передбачає оптимізацію менеджменту і всіх його складових, зокрема аналізу. Орієнтація на міжнародний досвід, міжнародні аналітичні стандарти дозволять кооперативному менеджменту досягнути загальноєвропейського рівня з можливістю подальшого розвитку. Цим питанням та питанням оптимізації організації, методології і методики економічного аналізу із застосуванням новітніх ІТ-технологій присвячена дана стаття.

Виклад основного матеріалу. У більшості наукових публікацій економічний аналіз визнається складовою менеджменту. Наведемо один з поглядів на його роль: «Виявлення закономірностей і тенденцій розвитку економічних процесів, встановлення та оцінки основних факторів, що позитивно чи негативно впливають на показники ефективності – основні завдання економічного аналізу» [1]. Викликає тривогу тенденція тренду об'ємних і якісних показників роботи споживчої кооперації України (як мірило рівня галузевого менеджменту, у тому числі економічного аналізу)

за період становлення ринкових відносин в українській економіці: частка найбільш розвиненої кооперативної галузі – торгівлі, у загальному товарообігу України у 1990 році складала 27,5%, а у 2014 році – лише 0,51% [2]. Розглянемо організаційно-методологічні аспекти економічного аналізу у системі споживчої кооперації України у 1990, 2015-2017 роках. Структуру побудови економічного аналізу у 1990 році можна зобразити наступною принциповою схемою (рис. 1).

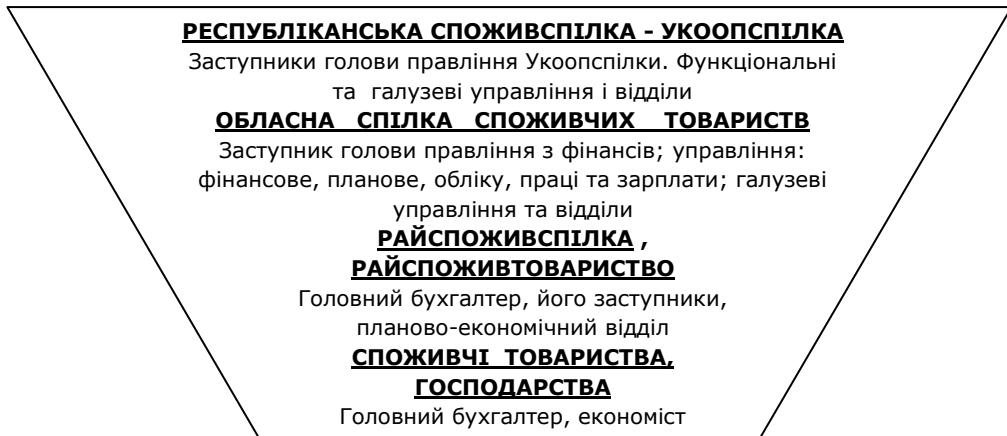

Рис.1. Принципова схема побудови економічного аналізу споживчої кооперації України у 1990 році*

*Джерело: [власна розробка].

Перевагою розширеного аналізу «по вертикалі» було як щораз зростаюча його глибина (за галузевим принципом, таблиця 1), так і результативність його через прийняття адміністративних регулятивних дій та процедур.

Основним недоліком даної перевернутої піраміди було те, що система управління не використовувала і не могла використати значну частину інформації основної низової кооперативної ланки у зв'язку з укрупненням по вертикалі об'єктів дослідження і управління, що призводило до відсутності в аналітичній інформації значної частки даних з проблемних питань.

Оперативність управління носила відносний характер, не давала бажаних результатів. Інформація фільтрувалась керівниками на місцях, була іноді недостовірною та неповною протягом кварталу - до складання квартальної бухгалтерської та іншої звітностей.

Споживча кооперація хоча і була найбільш ринковою в умовах «командно-адміністративної» форми господарювання, але значна частина її господарської діяльності регулювалась державними органами та їх актами. Наприклад, в умовах переважання товарів з прейскурантними (фіксованими) цінами без різких коливань товарообігу, фінансовий результат здебільшого

залежав від величини і складу витрат. Нижче розкрито аналітичний перелік за показником «Витрати по галузях» (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння кількості показників аналізу господарсько-фінансового аналізу споживчої кооперації України за 1990 та 2015 роки*

Показники аналізу (таблиці)	1990 р. (кількість таблиць)	2015 р. (кількість таблиць)
1. Галузі, підгалузі діяльності	10	4
2. Прибутки, збитки, по галузях	5	5
3. Об'ємні показники, по галузях	32	8
4. Витрати по галузях	24	-
5. Непродуктивні витрати і втрати	6	-
6. Стан оборотних коштів, по галузях	4	1
7. Заборгованість (дебіторська, кредиторська)	4	2
8. Основні фонди (засоби)	8	1
9. Пайовики, пайовий фонд (капітал)	2	2
10. Фонд стимулювання пайовиків	1	0
11. Кадри, по галузях	5	4
12. Освіта	1	3
13. Інші		
Всього (без інших):	94	37
Довідково: кількість сторінок	140	48

*Джерело: [3; 4].

Прийняття кооперативних законів («Про кооперацію, «Про споживчу кооперацію»), на їхній основі – статутів на всіх рівнях, закономірно вплинули на перебудову кооперативного управління. Та, судячи з показників діяльності, система управління у споживчій кооперації потребує удосконалення і до цього часу не має однозначної стратегії розвитку.

Підтвердженням цьому є план побудови інформаційного забезпечення менеджменту споживчої кооперації як багаторівневої всеукраїнської системи - Програми інформатизації споживчої кооперації України [5]. Вона передбачала створення єдиного інформаційного поля системи управління з наступною ідеологією побудови (п.1.3.2 Програми): «Вся стратегія із впровадження комп'ютерних УКС-технологій повинна будуватися з урахуванням вертикальної організаційної підпорядкованості в системі споживчої кооперації від облспоживспілки до споживчого товариства. Основною ланкою тут повинна стати райспоживспілка (райСТ, підприємства та організації)». Закономірно виникає питання ролі і місця республіканської споживспілки (верхній рівень системи) та основної ланки – споживчих товариств (нижній рівень системи).

Показники витрат і втрат у торгівельній діяльності споживчої кооперації України за 1990 рік*

1. Витрати обертання.
2. Витрати на оплату праці.
3. Витрати на залізничні, водні, повітряні і автогужові перевезення товарів.
4. Витрати на утримання і оренду приміщень, амортизація власних основних засобів і біжучий ремонт.
5. Витрати на зберігання, обробку, підсорткування, упаковку товарів, утримання холодильних установок.
6. Витрати на рекламу.
7. Витрати на оплату процентів за користування банківськими кредитами.
8. Втрати товарів у межах норм природного убутку.
9. Втрати товарів понад норми природного убутку, перевитрати ліміту споживання газу, електроенергії.
10. Втрати по тарі.
11. Відрахування у фонд підготовки кадрів.
12. Витрати коштів на підготовку і перепідготовку кадрів.
13. Витрати на зберігання виручки.
14. Витрати на позавідомчу охорону.
15. Витрати на страхування цінностей.
16. Податки з будівель і земельний податок.
17. Плата за трудові ресурси, внутрігосподарські відрахування.
18. Непродуктивні втрати.
19. Втрати, незалежні від діяльності трудового колективу.
20. Штрафи сплачені.
21. Недостачі.
22. Крадіжки та пожежі.
23. Витрати коштів на уцінку товарів.
24. Інші витрати

*Джерело: [3].

Незважаючи на те, що нинішній статут Укркоопспілки має менше функцій верхнього рівня управління системою як корпорацією порівняно зі статутом колишньої Укоопспілки (наприклад, вилучені статті про координацію її діяльності, розробку основних напрямків економічного і соціального розвитку системи тощо), та все ж у діючому статуті всеукраїнської спілки визначено, що вона сприяє не тільки розвитку споживчої кооперації, підвищенню ефективності господарювання її членів, удосконаленню господарського механізму, підвищенню ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, але й безпосередньо в системі «сприяє організації торговельного обслуговування і ресторанного господарства, наданню населенню, насамперед членам споживчих товариств, різних послуг» [6]. Крім того,

типовим Договором про делегування повноважень і функцій передбачено наділяти правом вищестоящу спілку організувати інформаційне забезпечення управлінської вертикалі та горизонталі [7].

На наш погляд, верхній рівень вертикалі економічного аналізу повинен бути не на рівні облспоживспілки, а на всеукраїнському рівні.

Що стосується споживчого товариства, то Примірним його статутом передбачено, що споживче товариство і його підприємства ведуть бухгалтерський облік, а також складають бухгалтерську, фінансову, статистичну та іншу звітність про свою діяльність вищестоящій споживспілці (ст. 55). Якщо врахувати, що члени споживчого товариства можуть брати безпосередню участь в управлінні (ст. 15, 33) [7], то перенесення певних (чи всіх) управлінських функцій у районну ланку є алогічним. Адже процес обліку (всіх його видів) і прийняття аргументованих рішень на основі економічного аналізу є нерозривним і безпосередньо пов'язаним з операційною діяльністю споживчого товариства, підприємства чи кооперативних об'єднань, хоча сучасний розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій забезпечує технічну можливість будь-якого ступеня централізації обробки інформації.

На наш погляд, нижній рівень вертикалі економічного аналізу повинен бути не на рівні райспоживспілки, а на рівні споживчого товариства.

Висновки і пропозиції. 1. Побудова обліково-аналітичного комплексу в системі споживчої кооперації повинна базуватись на основі формалізованого за рівнями єдиного інформаційного комп'ютеризованого поля з горизонтальними, вертикальними, змішаними зв'язками між елементами системи, де обліково-аналітичні процедури здійснюються у межах статутної діяльності, делегованих міжрівневих повноважень, інших договорів.

В Україні існують універсальні методики фінансового аналізу (для державних, неплатоспроможних підприємств, підприємств, що приватизуються, які хочуть отримати позику, тощо). Притаманна Україні часта зміна економіко-правового середовища потребує миттєвого аналізу і реагування всієї системи на нові виклики для забезпечення не тільки стійкості, але й її сталого розвитку. Специфіка ж кооперативного сектору [8; 9] зумовлює розробку власної методики фінансової діагностики з урахуванням того, що споживча кооперація є емерджентною, синергічною системою [10], якій властиві більші й ефективніші властивості, ніж в окремих її елементів.

На наше переконання, нижній рівень обліково-економічної вертикалі повинен бути не на рівні райспоживспілки, а на рівні споживчого товариства, а верхній рівень вертикалі повинен бути не на рівні облспоживспілки, а на всеукраїнському рівні.

2. Просте удосконалення внутрішнього (внутрішньокооперативного) аналізу у споживчих товариствах малоефективне. У споживчих товариствах з економічних служб залишилась тільки бухгалтерія. Тому виконання управлінського комплексу процедур на сучасному рівні, у тому числі аналітичних, можливе на першому етапі через суцільне невідкладне впровадження типових ІТ-технологій з вмонтованими інтегрованими обліково-аналітичними процедурами. На другому етапі – об'єднання в єдину систему на принципах, викладених у п.п.1., 3.

Показники витрат і втрат у торгівельній діяльності споживчої кооперації України у 2017 році

1. Витрати обертання.
2. Витрати на оплату праці.
3. Нарахування на заробітну плату.
4. Витрати на покращення основних засобів.
5. Амортизація основних засобів.
6. Витрати на маркетингові послуги.
7. Втрати товарів у межах норм природного убутку.
8. Втрати товарів понад норми природного убутку.
9. Витрати коштів на підготовку, перепідготовку кадрів, відрахування у фонд підготовки кадрів (за наявності).
10. Витрати на позавідомчу охорону.
11. Витрати на страхування цінностей.
12. Податки на нерухомість
13. Земельний податок, витрати на оренду землі.
14. Витрати на технічну документацію.
15. Витрати на впровадження комп'ютерних технологій.
16. Витрати на супровід комп'ютеризації і обслуговування електронних пристроїв.
17. Витрати на ліцензії.
18. Податок на додану вартість.
19. Податок на прибуток.
20. Акцизний податок.
21. Внутрігосподарські відрахування.
22. Витрати на енергоносії (крім опалення).
23. Витрати на опалення.
24. Комунальні витрати.
25. Соціальний розвиток регіону, витрати на благодійність.
26. Непродуктивні втрати.
27. Втрати, незалежні від діяльності трудового колективу.
28. Штрафи, пені сплачені.
29. Недостачі.
30. Крадіжки та пожежі.
31. Витрати коштів на уцінку товарів.
32. Інші витрати

3. Євроінтеграційні процеси, членство у EURO COOP спонукають до: застосування міжнародних аналітичних стандартів, наприклад, аналітичних процедур міжнародних стандартів – ISA (Internationale Standards on Auditing), [11], IAASB (International Auditing and Assurance Standards) - Міжнародних стандартів аудиту та підтвердження достовірності [12], застосування багатофункціональних стандартних платформ для оптимізації процесів – від динамічної візуалізації, інтелектуального аналізу й інтерпретації до побудови моделей прогнозування із врахуванням великої кількості залежностей у режимі реального часу (наприклад, розробки фірми SAS) тощо.

Методи ж аналізу повинні бути дієвими: від простих (порівняльного, відхилень, варіантного аналізу тощо) до методів системного аналізу, наприклад, об'єктно-орієнтовного моделювання, імітаційного моделювання, методів раннього реагування та попередження та інших із застосуванням ІТ-технологій.

4. Витрати і втрати 2017. Номенклатура втрат у торгівлі суттєво не змінилась. Облік і аналіз витрат на сьогодні базуються на П(С)БО, Податковому кодексі, даних бухгалтерського та управлінського обліку тощо і класифікуються за видами діяльності, групами, економічними елементами та статтями витрат [13]. Разом з набуттям місцевими органами влади все більших повноважень і тенденція їх рішень до максималізації розмірів місцевих податків і зборів – все це складає основні фактори зміни економічних витрат і ризиків у кооперативній торгівлі. За результатами проведеного анкетування у споживчих товариствах і споживспілках визначені найбільш суттєві витрати і втрати у торгівлі споживчої кооперації, актуальні у 2017 році.

5. Найбільший ефект від аналітичних процедур може бути досягнутий у контролінговому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Економічний_аналіз.
2. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій споживчої кооперації України за 1990-2014 роки (1991) : Офіційний сайт Укркоопспілки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coop.com.ua/ua/content/virobnictvo>.
3. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій споживчої кооперації України за 1990 рік. – К.: Укоопспілка, 1991. – 140 с.
4. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств областей за 2015 рік. – К.: Всеукраїнська центральна спілка споживчих товариств, Укркоопспілка, 2016. – 48 с.
5. Програма інформатизації споживчої кооперації України на 2011-2015 роки: Постанова третіх зборів Ради Укоопспілки двадцятого скликання від 10.11.2010 року.

6. Статут Всеукраїнської центральної спілки споживчих товариств, затв. установчим з'їздом уповноважених представників засновників від 30.07.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coop.com.ua/ru/content/pravlinnja>.
7. Довідник інструктора організаційно-кооперативної роботи. – К. : Видавничий дім «Комп'ютерпрес», 2007. – 432 с.
8. Кошкарів С. А. Економічний аналіз основних ознак чинного кооперативного законодавства / С. А. Кошкарів // Науковий вісник Чернівецького національного університету: Збірник наукових праць. – Вип. 557-558. Серія: Економіка. – Чернівці :Чернівецький нац. ун-т.,2011. – С. 69-75.
9. Кошкарів С. А. Основні ознаки «кооперативного» та «акціонерного» законодавства України: порівняльний аспект / С. А. Кошкарів, В. С. Кошкарів // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 38. – С. 94-97.
10. Кошкарів С. А. Фінансова звітність багаторівневої системи споживчої кооперації України, її інформаційна відповідність сучасним європейським вимогам / С. А. Кошкарів // Транскордонне співробітництво: ключові ідеї та перспективи: Матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 травня 2016 р.) – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. – 172 с.
11. Міжнародні стандарти аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.apu.com.ua/ attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf](http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf). 2017.
12. Міжнародні стандарти аудиту та підтвердження достовірності [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=en&u=https://www.iaasb.org/&prev=search>. 2017.
13. Методичні рекомендації з формування складу витрат та порядку їх планування в торгівельній діяльності: Наказ Міністерства економіки України 02.03.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text1380/pg1.htm>. 2017.

Stepan Koshkarov, Ph.D., Associate Professor,
Chernivtsi cooperative college of law and economy,
Chernivtsi

PRINCIPLES OF ECONOMIC ANALYSIS IN THE MULTILEVEL COOPERATIVE SYSTEMS UNDER CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary

The article is devoted to research and solution of actual methodical, organizational and practical problems of analysis of consumer cooperation activity in Ukraine. The Association Agreement between Ukraine and the EU obliges Ukraine to European convergence. European Union has best practices for effective system of analysis implementation. This experience is very important for the consumer cooperation of Ukraine to reform its control and informational system as key components of its effective management and successful implementation of analysis. It was offered to start reforming with the introduction of organizational and legal amendments, implementation of international analysis principles.

Keywords: European integration, reforming the consumer cooperation, cooperative analysis, international standards of analysis, information resources, organization, methods, information support, controlling.

References:

1. Wikipedia (2017). Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Економічний_аналіз (Accessed 16 March 2017) (in Ukr.).

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

2. Ukoopspilka (1991). Indicators of economic and financial activities of enterprises and organizations of consumer cooperation of Ukraine for 1990-2014. Available at: <http://www.coop.com.ua/ua/content/virobnictvo> (Accessed 27 February 2017) (in Ukr.).

3. *Pokaznyky hospodars'ko-finansovoi diial'nosti pidpriemstv i orhanizatsij spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy za 1990 rik* [Indicators of economic and financial activities of enterprises and organizations of consumer cooperation of Ukraine for 1990] (1991). Ukoopspilka, Kyiv, Ukraine (in Ukr.).

4. *Pokaznyky hospodars'ko-finansovoi diial'nosti pidpriemstv i orhanizatsij spilok spozhyvchyykh tovarystv oblastej za 2015 rik* [Indicators of economic and financial activities of enterprises and organizations of regions' consumer societies unions for 2015] (2016). Central Union of Consumer Societies of Ukraine, Ukoopspilka, Kyiv, Ukraine (in Ukr.).

5. *The informatization program of consumer cooperation of Ukraine for 2011-2015*, Resolution of the Third Meeting of the Ukoopspilka Board of twentieth convocation on 10.11.2010 (2010). Ukoopspilka, Kyiv, Ukraine (in Ukr.).

6. Regulations of Ukrainian Central Union of Consumer Societies, approved by the constituent congress of the authorized representatives of the founders on 30.07.2013 (2013). Available at: <http://www.coop.com.ua/ru/content/pravlinnja> (Accessed 06 March 2017) (in Ukr.).

7. *Dovidnyk instruktora orhanizatsijno-kooperatyvnoi roboty* [Instructor's guide for organizational and cooperative work] (2007). Kyiv, Ukraine (in Ukr.).

8. Koshkarov, S.A. (2011). Economic analysis of the main features of existing cooperative legislation. *Naukovyi visnyk Chernivets'koho natsional'noho universytetu. Zbirnyk naukovykh prats. Ekonomika [Scientific Journal of the Chernivtsi National University. Collected works of "Economics"]*, vol. 557-558, pp. 69-75 (in Ukr.).

9. Koshkarov, S. and Koshkarov, V. (2011). Key features of "cooperative" and "joint stock" legislation of Ukraine: comparative aspect. *Visnyk L'vivs'koi komertsiynoi akademii [Bulletin of the Lviv Commercial Academy]*, no. 38, pp.94 - 97 (in Ukr.).

10. Koshkarov, S.A. (2016). Financial statements of Ukraine's consumer cooperation multilevel system, its informational conformity to modern European requirements. *Transkordonne spivrobitnytstvo: kliuchovi idei ta perspektyvy. Materialy XXIII Mijnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii [Cross-border cooperation: key ideas and prospects. Materials of the XXIII International scientific and practical conference]*. Chernivtsi, Ukraine (in Ukr.).

11. International standards on auditing. Available at: http://www.apu.com.ua/attachments/article/290/Audit_2015_1_all.pdf (Accessed 08 March 2017) (in Ukr.).

12. International standards on auditing and authentication. Available at: <https://translate.google.com.ua/translate?hl=ru&sl=en&u=https://www.iaasb.org/&prev=search> (Accessed 15 March 2017) (in Ukr.).

13. Ministry of Economy of Ukraine (2010). Regulations of the Ministry of Economy of Ukraine of 02.03.2010 «Guidelines for the formation of the costs and procedure of their planning in trading operations». Available at: <http://www.uazakon.com/big/text1380/pg1.htm> (Accessed 17 March 2017) (in Ukr.).

